

**Plan for klima, natur, energiplanlegging og
klimatilpasning**
Hemsedal kommune 2027-2030

Foto: Heiko Liebel

Innhold

1. Innledning
2. Bakgrunn
3. Status Hemsedal kommune
 - a. **De direkte utslippene av klimagasser** (Scope 1) – de utslippene som skjer innenfor kommunegrensen
 - b. **De indirekte utslippene av klimagasser** (Scope 2 og 3) – de utslippene som kommunen har utenfor kommunegrensen gjennom kjøp av varer og tjenester, reiser utenfor kommunen samt energibruk
 - c. **Status for karbonopptak- og lagring gjennom arealbruk**
4. Tiltak som er gjennomført
5. Strategi og mål
6. Handlingsplan
 - 6.1 Helse og omsorg
 - 6.2 Skole og barnehage
 - 6.3 LØP
 - 6.5 Teknisk etat

1 Innledning

Hemsedal er ei fjellbygd der naturen er grunnlaget for både hverdagsliv, næringsutvikling og opplevelser. Planen viser hvordan kommunen kan utvikle seg videre på en måte som tar vare på disse verdiene, samtidig som vi bidrar til å redusere klimagassutslipp og bruke energi mer effektivt.

Vi ønsker et Hemsedal der fornybar energi, klimavennlige transportløsninger og god arealforvaltning er en naturlig del av utviklingen, samtidig som at det er et tilbud om trygge arbeidsplasser. Et samfunn der innbyggere, næringsliv, reiseliv og fritidsinnbyggere trekker i samme retning, og der lavere utslipp og smart energibruk gjør kommunen klimarobust og attraktiv også i framtiden.

Utviklingen skjer uansett – spørsmålet er hvilke valg vi tar. Klimaendringer merkes også lokalt, og denne planen handler derfor om hverdagen i Hemsedal: om trygghet, om verdiskaping og om hvilke rammer vi ønsker for kommende generasjoner. Hvordan ønsker vi å overlevere Hemsedal til neste generasjon? Planen viser hvordan utfordringer kan møtes med konkrete løsninger og tydelige prioriteringer.

Bakgrunn

Endringen i klima er et resultat av utslipp klimagasser og er en av de største utfordringene vår tid står overfor.

Plan for klima, natur, energiplanlegging og klimatilpasning er en temaplan med fokus på utslipp, opptak og lagring av klimagasser, energibruk og klimatilpasning i kommunen.

Planen består av to deler:

- En generell del med bakgrunn og status for Hemsedal kommune
- En del som beskriver strategi, mål og tiltak for Hemsedal kommune

Klima- og energiplanen bygger på:

- Politisk arbeidsdag 28.mai 2025
- Kommuneplanens samfunnsdel 2019-2030
- Energi- og klimaplan for Hemsedal kommune 2019-2022
- Strategisk næringsplan 2024-2030
- Anskaffelsesstrategi for Hemsedal kommune 2025
- Uteromsveileder Trøym
- Bærekraftig reisemål - Handlingsplan 2026-2035
- Regional plan for klima, natur og klimatilpasning 2025
- Statlig planretningslinjer (SPR Klima og energi 2025 og SPR areal og mobilitet) hvor staten lagt føringer for kommunalt arbeid i areal, mobilitet, energi- og klimaplanlegging
- Kommunedelplan for naturmangfold i Hemsedal kommune 2025-2029

SPR Klima og energi 2025

De statlige planretningslinjene for klima og energi skal legges til grunn ved kommunal, regional og statlig planlegging etter plan- og bygningsloven.

Med å ta hensyn til klima menes:

- **Å redusere utslipp av klimagasser**
- **Å sikre fremtidig karbonopptak og -lagring i naturen**
- **Å tilpasse seg endringene i klima**

Retningslinjene viser statens forventninger til hvordan dette skal gjøres.

Retningslinjer for klima- og energiarbeidet for kommunene er:

- Kommunene skal arbeide for **lavest mulig utslipp** og strekke seg mot nullutslipp i hele sin virksomhet
- Kommunene skal ta i bruk og fremme klimavennlige og **energieffektive løsninger** i egen virksomhet, og i sine **innkjøp av varer og tjenester** etter regelverket om offentlige anskaffelser
- Kommunene skal **redusere energibruken** i egen drift, og gjennomføre tiltak som øker energifleksibiliteten. Dette skal skje på en måte som hensyntar klima
- Kommunene og fylkeskommunene skal i sin rolle som samfunnsutvikler, aktivt legge til rette for at **næringslivet og innbyggerne kutter sine utslipp, sin energibruk**, og omstiller seg til lavutslippssamfunnet og en **sirkulær økonomi**. Dette bør skje i dialog med relevante aktører innenfor blant annet renovasjon og ombruk
- Kommunen skal samarbeide med fjernvarmekonsesjonærer for **å utnytte lokale varmeressurser** på en god måte
- Kommunen skal samarbeide med nettselskapene i deres utredningsprosesser, herunder i å **avdekke behov for utvidelser i kraftnettkapasitet** og alternativer til dette.

SPR Arealbruk og mobilitet 2025

Formålet med retningslinjene er å sikre en samordnet og bærekraftig bolig-, areal- og transportplanlegging og bidra til mer effektive planprosesser. Regional og kommunal planlegging er viktige virkemidler for å følge opp bærekraftsmålene og Norges nasjonale og internasjonale forpliktelser på natur-, klima- og miljøområdet.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2025-01-24-69>

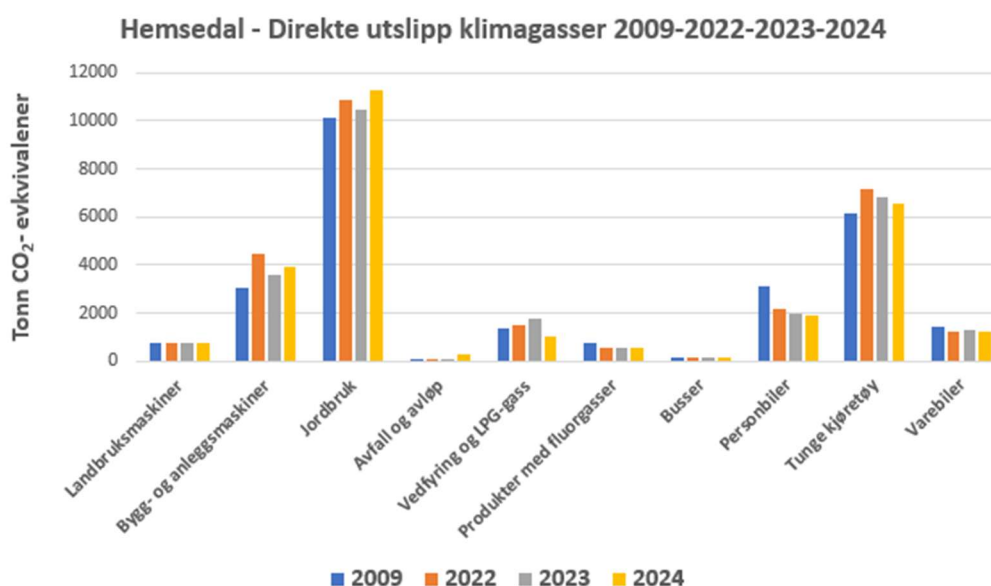
3 Status Hemsedal kommune

Denne delen gjør rede for:

- De direkte utslippene av klimagasser** (Scope 1) – de utslippene som skjer innenfor kommunegrensen
- De indirekte utslippene av klimagasser** (Scope 2 og 3) – de utslippene som kommunen har utenfor kommunegrensen gjennom kjøp av varer og tjenester, reiser utenfor kommunen og transport, samt energibruk
- Status for karbonopptak- og lagring gjennom arealbruk**

a) Direkte utslipp av klimagasser - Scope 1

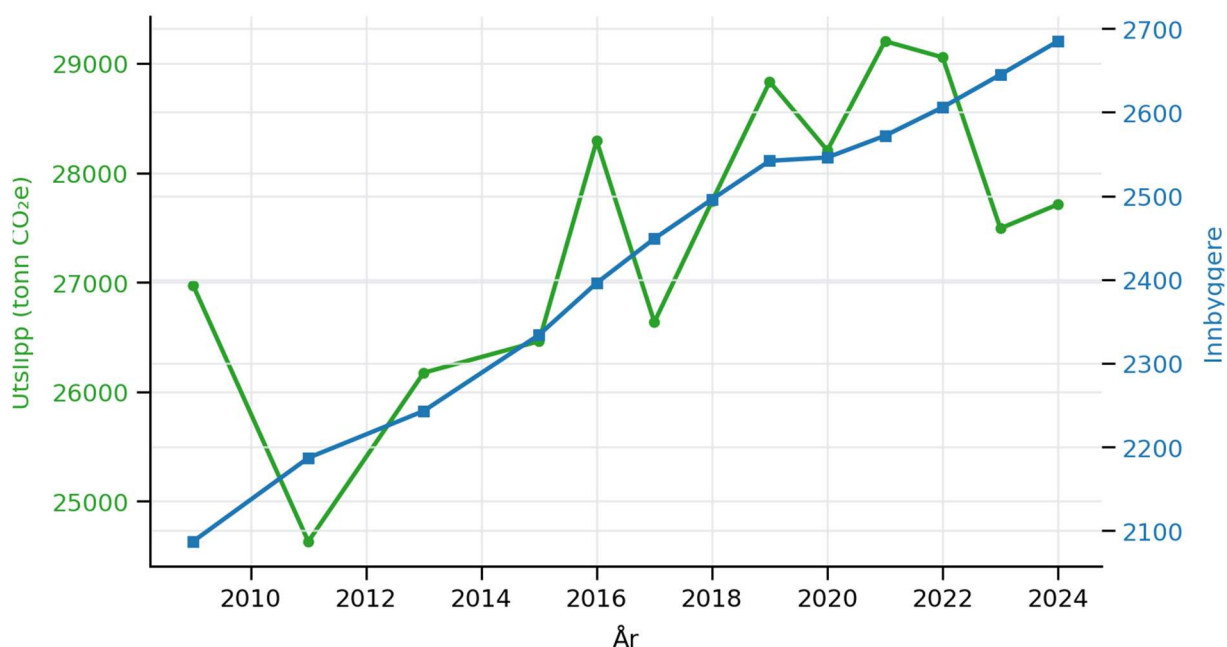
Kilde: Mildir

De samlede klimagassutslippene i Hemsedal økte med rundt seks prosent i 2024 sammenlignet med 2009. Hovedårsaken er stabile eller økende utslipp fra jordbruk, særlig

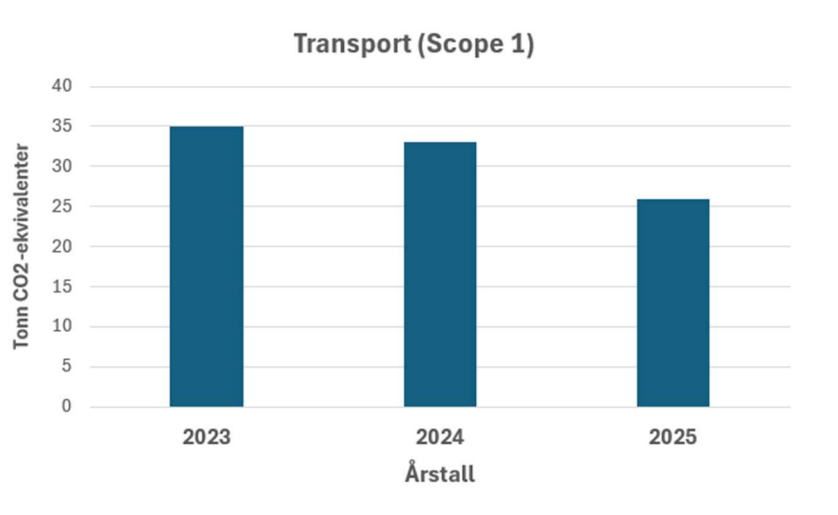
metan og lystgass fra husdyr. I tillegg har utslipp fra bygg- og anleggsmaskiner økt over tid. Områder som viser reduksjon, er personbiler, vedfyring/LPG-gass, produkter med fluorgass og utslipp fra varebiler. Dersom man tar bort sektorer som kommunen har liten direkte styring over, som tungtransport og landbruk, reduserte utslippene med 8,1 prosent i 2024 sammenlignet med 2009. Det vil si at det har vært en reduksjon innenfor noen av de områdene kommunen har mulighet til å påvirke. Dette er videre understøttet hvis vi ser på økningen i innbyggertall og da utslipp per innbygger. Utslipp per innbygger har blitt redusert fra 12,9 tonn CO₂e i 2009 til 10,3 tonn CO₂e i 2024, en nedgang på ca. 20 %. Så selv om de totale utslippene har vært relativt stabile (+ 2,7 % økning) så har befolkningsveksten bidratt til et lavere utslipp per innbygger. Utslippene per personbelastning (når antall gjestedøgn er tatt med også) har falt enda mer enn utslippene per innbygger, fordi Hemsedal har hatt en sterk vekst i reiselivet samtidig som de totale utslippene har vært forholdsvis stabile. Økning i gjestedøgn er en indikator, men det er også økningen i strømforbruket fra 20,1 GWh fra 29,8 GWh fra 2011-2024. (Kilde: Utslppsregnskap for Hemsedal, Mdir).

Hemsedal: klimagassutslipp og innbyggertall 2009-2024

Kilde: Mdir og SSB.

Egne kjøretøy

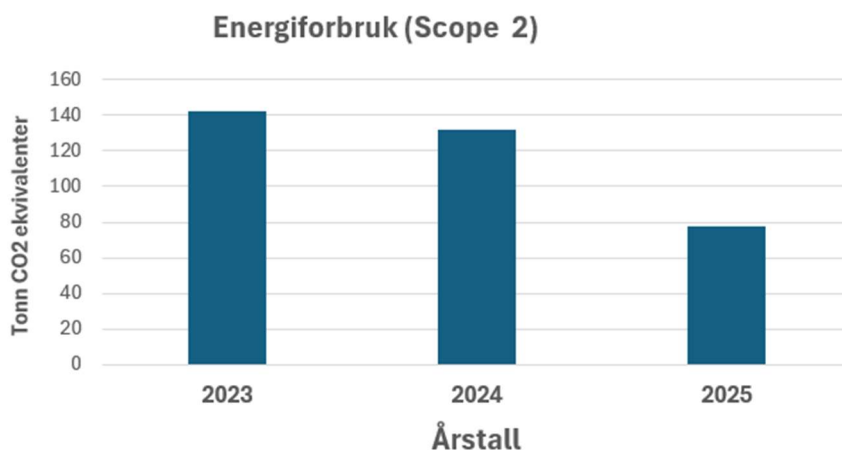
Kilde: CEMAsys.com og Visma

Denne grafen viser en nedgang på 25 prosent i utslipp fra kommunens egne kjøretøy. Kommunen har i dag 23 kjøretøy hvorav 8 er nullutslipp.

b) Indirekte utslipp av klimagasser - scope 2 og 3

Indirekte utslipp utgjør mellom 70 og 90 prosent av de totale utslippene i en kommune. Dette er utslipp fra energibruk og forbruksrelaterte utslipp fra produksjon av varer og tjenester som skjer utenfor kommunen. I tillegg handler det om transport av varer til kommunen, samt reiser utenfor kommunegrensene.

Scope 2 - Energibruk kommunal virksomhet

Kilde: CEMAsys.com og Ustekveikja energi

Tall for energibruk per m² i kommunale bygg viser at Hemsedal kommune gjennomgående har lavere energiforbruk enn øvrige Hallingdalskommuner. Dette gjelder særlig barnehager, skolebygg, idrettsbygg og samlede formålsbygg. Den lave energibruken indikerer energieffektive bygg, god drift og målrettede energiltak, som bidrar til lavere klimagassutslipp fra kommunal bygningsmasse.

Resultatene viser at Hemsedal allerede har tatt viktige steg mot et lavutslippssamfunn, og gir et godt utgangspunkt for videre arbeid med energieffektivisering og utslippsreduksjon i kommunale bygg.

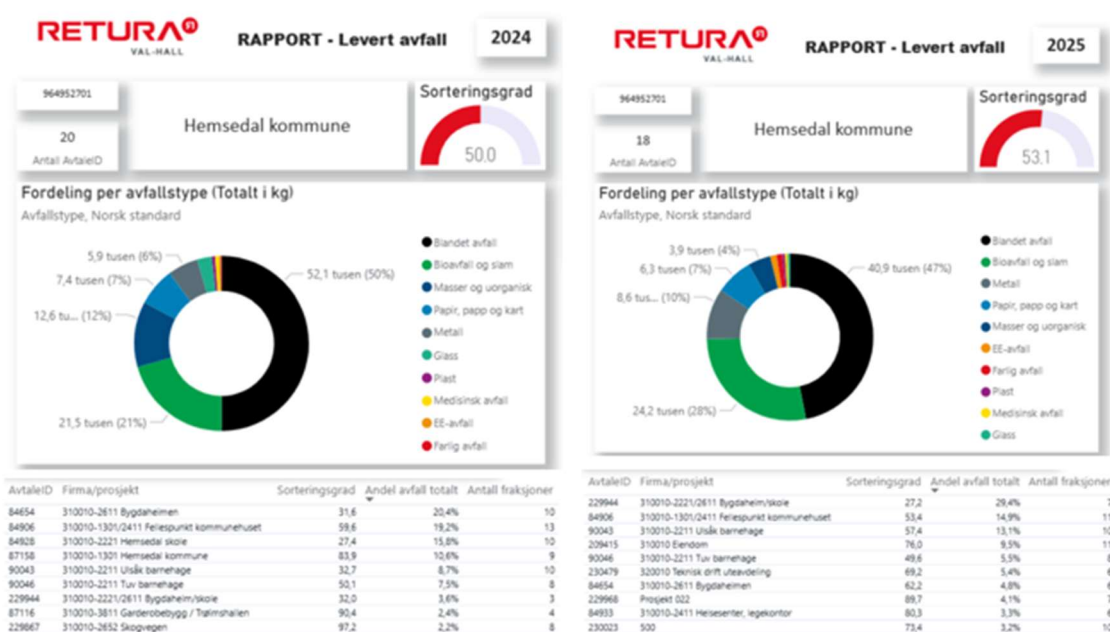
Scope 3

- 1) Produksjon og transport av varer og tjenester
- 2) Avfallsbehandling
- 3) Reiser utenfor kommunegrensene

1) Produksjon og transport av varer og tjenester

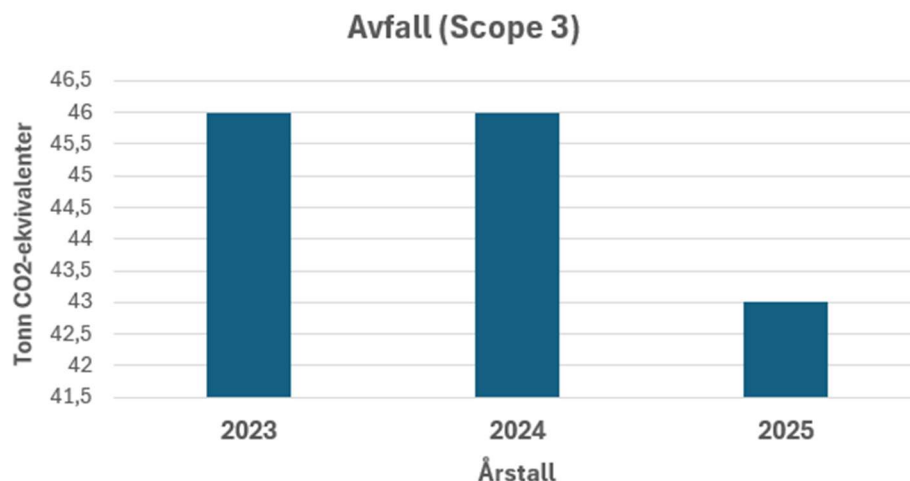
Det er i dag ikke innført et system som kan vise hva klimafotavtrykket til kommunal virksomhet er forbundet med kjøp av varer og tjenester.

2) Avfallsbehandling

Kilde: Retura Val-Hall

Avfallsstatistikk for Hemsedal kommune viser en positiv utvikling i perioden 2024-2025. Sorteringsgraden har økt fra 50,0 % til 53,1 %, samtidig som mengden blandet restavfall er redusert betydelig. Dette bidrar til lavere klimagassutslipp gjennom redusert forbrenning og økt materialgjenvinning.

Kilde: Kilde: CEMAsys og Retura ValHal

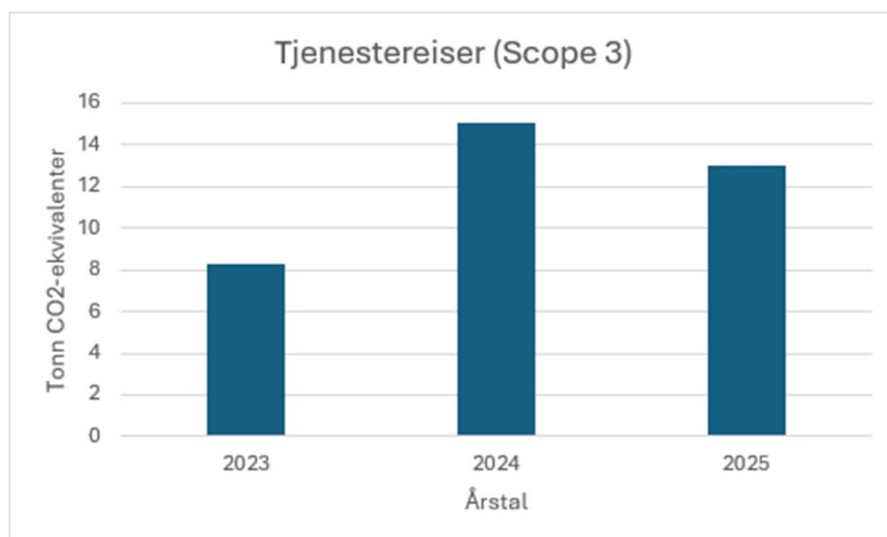
Grafen viser en nedgang på 3 tonn eller 6,5 prosent i utslipp fra kommunal virksomhet fra 2023 til 2025. Dette tilsvarer 15 000km kjøring med en bensinbil.

Økt utsortering av bioavfall er et potensial for ytterligere utslippsreduksjoner gjennom biologisk behandling og produksjon av biogass. Samtidig indikerer fortsatt høy andel restavfall at det finnes et betydelig forbedringspotensial, særlig innen virksomheter og prosjekter med lav sorteringsgrad.

Avfallsutviklingen understøtter kommunens mål om redusert klimabelastning og overgang til en mer sirkulær økonomi, men videre innsats er nødvendig for å nå nasjonale og regionale mål for materialgjenvinning.

Når det gjelder klimagassutslipp fra avfallshåndtering, er det viktigste å redusere forbruket og slik produsere mindre avfall. Her er også ombruk, gjenbruk, vedlikehold og reparasjon viktige grep. Videre er materialgjenvinning et tiltak som hindrer at avfall havner som restavfall og muliggjør at ressurser brukes på nytt som råvarer i ny produksjon.

3) Reiser utenfor kommunegrensene

Kilde: CEMAsys.com og Visma

Denne grafen viser utslipp i forbindelse med ansatte sine reiser utenfor kommunegrensene. Utslippene fra tjenestereiser viser en tydelig økning fra 2023 til 2024, før de reduseres noe igjen i 2025. I 2023 lå utslippene på om lag 8 tonn CO₂-ekvivalenter, mens de i 2024 nesten doblet seg til rundt 15 tonn. I 2025 ser man en nedgang til omtrent 13 tonn, men nivået er fortsatt betydelig høyere enn i 2023. Utviklingen understreker viktigheten av å vurdere tiltak for å redusere utslipp fra tjenestereiser, for eksempel ved økt bruk av digitale møter, mer klimavennlige transportvalg eller bedre planlegging av reiseaktivitet. En stor del av utslippet er forbundet med skolens flyreise til Polen-Tyskland.

c) Status for karbonopptak- og lagring for Hemsedal kommune

Periode	2011-2015		2016-2020	
Arealbrukskategori	Tonn CO ₂ -ekvivalenter per år	per hektar (gj.snitt)	Tonn CO ₂ -ekvivalenter per år	per hektar (gj.snitt)
1) Skog	-28 746,67	-1,70	-24 312,96	-1,44
2) Dyrket mark	6 420,63	5,29	6 845,37	5,58
3) Beite	402,55	0,01	148,32	0,00
4) Vann og myr	134,06	0,02	442,75	0,06
5) Utbygd areal	1 911,94	1,70	7 946,26	6,30

Kilde: <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/datavisualisering3/klimagassutslipp-i-kommuner-og-fylker/>

Tabellen viser netto klimagassutslipp/-opptak-lagring (CO₂-ekvivalenter) fra ulike arealbrukskategorier, uttrykt som tonn CO₂-ekvivalenter per år og tonn CO₂-ekvivalenter per hektar per år. Negative tall (grønne) viser opptak av karbon (klimagunstig) og positive tall (røde) viser utslipp av klimagasser

Oversikten over arealbruk og klimagassutslipp viser at skog fortsatt er det viktigste karbonlageret i kommunen, men karbonopptaket er redusert i perioden 2016-2020 sammenlignet med 2011-2015. Samtidig har utslippene fra utbygd areal økt betydelig, både totalt og per hektar, noe som indikerer at utbygging er en sentral driver for økte arealrelaterte klimagassutslipp.

Utviklingen peker på et økende press på karbonrike arealer og understreker behovet for en arealpolitikk som begrenser nedbygging av skog og myr, og som ivaretar naturbaserte karbonlager som et viktig klimavirkemiddel.

4. Tiltak som er gjennomført

1. Klimatilpasning

Jobbet med overvannsløsninger (renner, dammer – barnehage), gjennomført tiltak for bedre inneluft (VOC / TVOC-fritt), naturbaserte overvannstiltak

2. Gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning

Etablert flere punkter med kildesortering og molok, gjenbruk av leikeapparat og materialer

3. Grønne anskaffelser, innovasjon og forbruk

LCC-fokus i nybygg og oppgraderinger, lokale leverandører og kortreiste materialer, klimaregnskap i byggefase (Klimasats), utarbeidet og vedtatt Oppdatert anskaffelsesstrategi- og reglement, LCC-fokus i nybygg og oppgraderinger, lokale leverandører og kortreiste, gjenvinnbart materialer, klimaregnskap i byggefase (Klimasats), SOA Bærekraft (kurs)?

4. Jordbruk

Veiledning, tilskudd (SMIL), faglig samarbeid, nyhetsbrev og digitalt oppslagsverk.

5. Skogbruk

Hemsedal kommune gjennomfører årlig skogplanting, markberedning og ungskogpleie som del av aktiv og bærekraftig skogforvaltning. Tiltakene bidrar samlet til økt framtidig CO₂-binding ved at nye skogbestand etableres raskere, foryngelse lykkes på flere arealer, og ung skog utvikles mot høyere tilvekst, bedre kvalitet og mer robuste karbonlager.

6. Grønne reisemål og næringsutvikling

7. Bygg, anlegg og eiendom

EPC, nybygg i massivtre, etterisolering, nye vinduer, utfasing av freon i kjøleanlegg, bergvarme kommunehus, gressklypperroboter, gjennomført tiltak for bedre inneluft (VOC / TVOC-fritt), kjemikaliefritt renhold, valg av klimavennlige materialer, lokale UE og verdiskaping

8. Bærekraftig arealforvaltning

Naturmangfoldsplan, natursats - Kartlegging av naturmangfold, besøksforvaltning, arealstyring: Rullering av kommuneplanens arealdel og sentrumsplan med vekt på fortetting og redusert spredt utbygging, planforenkling: Igangsatt planvask (Natursats), uteromsveileder - grunnlag for gode nærmiljø, grønn mobilitet og reguleringsbestemmelser.

9. Grønn transport og mobilitet

El-sykel driftsavdelinga, ladepunkt for bil og sykkel, gradvis elektrifisering av bilpark

10. Energieffektivisering og ny fornybar energi

SD-anlegg - smart energistyring, EOS, brønnpark og varmepumper, LED-belysning, lys-, varme- og CO₂-styring, smartvatten - lekkasjekontroll

5. Strategi og mål for Hemsedal kommune

5.1 Strategi

Statusgjennomgangen viser at Hemsedals direkte klimagassutslipp i hovedsak er knyttet til transport og landbruk, mens de indirekte utslippene i stor grad kommer fra forbruk av varer og tjenester, både i kommunal virksomhet, næringsliv og hushold. Dette samsvarer med utfordringsbildet som er beskrevet i kommuneplanens samfunnsdel og strategisk

næringsplan, der transportbehov, arealbruk, reiseliv og ressursbruk pekes ut som sentrale tema.

Strategien for klima- og energiarbeidet tar utgangspunkt i Hemsedal som reiselivs- og fjellkommune, og bygger på kommunens mål om bærekraftig samfunnsutvikling og grønn næringsutvikling. For å redusere direkte utslipp bør tiltak innen transport, arealbruk, bygg og landbruk prioriteres, mens reduksjon av indirekte utslipp skal skje gjennom grønne anskaffelser, sirkulære løsninger og samarbeid med næringslivet, særlig innen reiseliv og bygg- og anleggssektoren.

Kommunen kan bruke sine roller som planmyndighet, tjenesteyter og innkjøper aktivt (forbrukermakt), og være en pådriver for løsninger som bidrar til både utslippskutt og lokal verdiskaping.

Hemsedal står overfor økende klimautfordringer som mer intens nedbør, hyppigere flom og skred, samt endringer i snø- og temperaturforhold. Klimatilpasning er derfor en integrert del av kommunens strategi for å sikre trygge lokalsamfunn, robuste naturverdier og bærekraftig utvikling. Arbeidet skal bygge på systematisk kartlegging av risiko og sårbarhet, og legges til grunn for arealplanlegging, infrastruktur og beredskap, med særlig vekt på flom- og skredutsatte områder, overvann og klimatilpasning av bygg.

Naturbaserte løsninger skal prioriteres der det er mulig, blant annet gjennom bevaring og restaurering av våtmarker, skog og kantsoner. Samtidig er samarbeid mellom kommunen, innbyggere, næringsliv og regionale myndigheter avgjørende for å gjennomføre forebyggende tiltak og sikre at Hemsedal er godt rustet til å møte framtidens klima.

5.2 Mål

Det nasjonale klimamålet er en reduksjon på 55 prosent, og det regionale målet er en reduksjon på 40 prosent. Samlet har Hallingdal redusert de direkte utslippene sine med 10 prosent.

Kommunen skal ta sin del av klimainnsatsen, men kommunens utslippsprofil på direkte utslipp skiller seg vesentlig fra landets samlet. En stor andel av disse utslippene kommer fra landbruk og gjennomgangstrafikk, hvor kommunen har begrensede virkemidler. Man anslår at de indirekte utslippene i en kommune utgjør rundt 80-90 prosent av de totale utslippene av klimagasser. Det største potensialet er derfor å jobbe med å redusere disse. Klimamålet for 2030 gjelder utslippskilder som kommunen har direkte eller indirekte påvirkning på gjennom planlegging, drift, anskaffelser og tilrettelegging.

Overordnet mål

- Vi reduserer utslipp forbundet med transport fra 26 tonn CO₂-ekv (2025) til 15 tonn CO₂-ekv
- Vi reduserer utslipp forbundet med energi fra 78 tonn CO₂-ekv (2025) til 65 tonn CO₂-ekv
- Vi reduserer utslipp forbundet med avfall fra 38,6 tonn CO₂-ekv (2024) til 23,2 tonn CO₂-ekv
- Vi øker sorteringsgraden på avfall fra 50 prosent (2025) til 70 prosent
- Vi reduserer utslipp forbundet med tjenestereiser fra 13 tonn (2025) til 11 tonn (eller skal en vurdere flyreisen til Polen-Tyskland, den utgjør 45%, 5,8 tonn...)

Mål 1 Hemsedal reduserer energiforbruket og produserer mer ny fornybar energi

Mål 2 Hemsedal gjennomfører klimavennlige og innovative innkjøp av varer og tjenester med lavt klimafotavtrykk.

Mål 3 Hemsedal reduserer klimafotavtrykket ved å ta vare på ressursene våre med sirkulære løsninger gjennom redusert materielt forbruk, ombruk, gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning

Mål 4 Hemsedal reduserer utslipp fra veitrafikk gjennom økt tilrettelegging for utslippsfrie kjøretøy, kollektivtilbud, sykkel og gange

Mål 5 Hemsedal har et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser og som styrker og utvikler matproduksjonen og kulturlandskapet

Mål 6 Hemsedal øker skogens opptak av CO₂ og reduserer omdisponering av produktiv skog og naturskog

Mål 7 Hemsedal er en trygg plass å bo og et klimarobust samfunn som er forberedt på konsekvenser av klimaendringene

Mål 8 Vi tar vare på naturmangfoldet, bremser nedbyggingen av natur og øker opptaket og lagring av karbon

Mål 9 Vi har økonomisk vekst med mindre påvirkning på miljøet og lavere utslipp av klimagasser og er pådrivere for grønne næringer

6. Handlingsplan for Hemsedal kommune 2027-2030

6.1 Helse og omsorg

Mål

- Vi reduserer utslipp forbundet med transport fra 13 tonn CO₂-ekv (2025) til 7 tonn CO₂-ekv
- Vi reduserer utslipp forbundet med avfall fra 7,6 tonn CO₂-ekv (2025) til 5 tonn CO₂-ekv
- Vi øker sorteringsgraden på avfall fra 50 prosent (2025) til 60 prosent
- Vi reduserer mengde matavfall fra 3240 kg (2025) til 2000 kg

Mål 1 Hemsedal reduserer klimafotavtrykket ved å ta vare på ressursene våre med sirkulære løsninger gjennom redusert materielt forbruk, ombruk, gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning		
1.1	Avklare kva som fører til matsvinn og iverksette tiltak.	Kg matsvinn i kontrollperiode
1.3	Innføre rutinar for behandling av avfall	Kg levert mengde ulike fraksjoner
1.2	Gjennomgå bruk av eingongsutstyr der dette er fagleg forsvarleg.	Reduksjon i innkjøp av

		utvalde eingongsprodukt
1.3	Auke bruk av fleirgongsprodukt	
1.4	Redusere unødvendig emballasje ved bestillingar.	
1.5	Øke graden av kildesortering i kommunal drift	
Mål 2 Hemsedal gjennomfører klimavennlige og innovative innkjøp av varer og tjenester med lavt klimafotavtrykk		
2.1	Følgje handlingsregelen ved alle innkjøp.	Del av innkjøp gjennom rammeavtaler Tal ombruksinnkjøp.
2.2	Prioritere ombruk og reparasjon framfor nykjøp.	
2.3	Vurdere klima, miljø og livsløpskostnader ved innkjøp.	
2.4	Bruke sjekkliste ved innkjøp	
2.5	Deltar aktivt i utarbeiding av rammeavtaler med VVI	
Mål 3 Auke bruk av lokalprodusert mat		
4.1	Auke bruk av lokale leverandørar innanfor regelverket.	Del av lokalproduserte varer i matinnkjøp.
4.2	Innarbeide lokalmat ved institusjonskjøkken når det er praktisk mogleg.	
Mål 4 Hemsedal reduserer utslipp fra veitrafikk gjennom grønn mobilitet i tjenestene og økt tilrettelegging for utslippsfrie kjøretøy, kollektivtilbud, sykkel og gange		
5.1	Prioritere nullutsleppsbilar ved utskifting	Andel elektriske kjøretøy.
5.2	Samordne tenesteruter for å redusere køyring.	Drivstoff-forbruk per år.
5.3	Prøver ut gå/sykle-aksjon til jobben	
5.4	Auke bruk av digitale møte der dette er fagleg forsvarleg og redusere unødvendige tenestereiser.	Drivstoff-forbruk per år.

6.2 Skole og barnehage

Mål

- Vi reduserer utslipp forbundet med avfall fra 16 tonn CO₂-ekv (2025) til 12 tonn CO₂-ekv
- Vi øker sorteringsgraden på avfall fra 27 prosent (2025) til 40 prosent

Mål 1 Hemsedal gjennomfører klimavennlige og innovative innkjøp av varer og tjenester med lavt klimafotavtrykk.		
1.1	Sjekke om behovet kan dekkes før man kjøper nytt	

1.2	Sjekke om man reparere i stedet for å kjøpe nytt	
1.3	Vi sjekker muligheter for gjenbruk før vi kjøper nytt, både inventar og leker	
1.4	Minimere bruk av engangsemballasje	
1.5	Deltar aktivt i utarbeidelse av rammeavtaler med VVI	
1.6	Oppfordre FAU til å arrangere klesbyttedag	
1.7	Etterspørre klimavennlig transport	
Mål 2 Auke bruk av lokalprodusert mat		
2.1	Ha fokus på lokal mat - egenproduksjon - tilrettelegge for skolehager og barnehager	Barnehage
2.2	Dyrke egne grønnsaker	
Mål 3 Hemsedal reduserer klimafotavtrykket ved å ta vare på ressursene våre med sirkulære løsninger gjennom redusert materielt forbruk, ombruk, gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning		
3.1	Avklare hva som fører til matsvinn og iverksette tiltak. Følge opp plan for reduksjon av matsvinn og -avfall	
3.2	Øker graden av kildesortering i kommunal drift	
Mål 4 Har undervisning i bærekraftig utvikling som tverrfaglig tema		
4.1	Ha årlige planer som sikrer undervisning om klima, miljø og bærekraft	
4.2	Delta på aktiviteter og konkurranser som for eksempel Grønnsuperdag 5.juni, sykkelaksjoner som «Helt grønn skolevei (våren), gå-aksjon som «Beintøft» (høsten)	

6.3 LØP

Mål

- Vi reduserer utslipp forbundet med tjenestereiser fra 6 tonn CO₂-ekv (2025) til 4 tonn CO₂-ekv
- Vi reduserer utslipp forbundet med avfall fra 5 tonn CO₂-ekv (2025) til 4

Mål 1 Hemsedal gjennomfører klimavennlige og innovative innkjøp av varer og tjenester med lavt klimafotavtrykk.		
1.1	Systematisk opplæring av ansatte som arbeider med innkjøp og bestilling	
1.2	Opprettholde stillingen fagleder innkjøp for å kunne følge opp rutiner og avtaler	

1.3	Økt bruk av klima- og miljøkrav og livsløpskostnader i anskaffelser	
1.4	Tilgang til veiledning, maler og erfaringsdeling internt i kommunen	
1.5	Innføre klimagassregnskap som også viser indirekte utslipp fra kommunal virksomhet og rapportere årlig	
1.6	Aktiv filtrering på nettsider for klima- og miljømerking	
1.7	Delta aktivt i det regionale samarbeidet om klimavennlige anskaffelser	

6.4 Teknisk etat

Mål

- Vi reduserer utslipp forbundet med transport fra 11,8 tonn CO₂-ekv (2025) til 5 tonn CO₂-ekv
- Vi øker prosenten på el-biler fra 70 prosent til 90 prosent
- Vi reduserer utslipp forbundet med energi fra 78 tonn CO₂-ekv (2025) til 60 tonn CO₂-ekv
- **Vi reduserer vannforbruket med 5 prosent**
- Vi reduserer utslipp forbundet med avfall fra 10 tonn CO₂-ekv (2025) til 7,5 tonn CO₂-ekv
- Vi øker sorteringsgraden på avfall fra 53 prosent (2025) til 70 prosent

Mål 1 Hemsedal reduserer energiforbruket og produserer mer ny fornybar energi		
1.1	Har ressurs til aktiv oppfølging SD og energioppfølgingssystem	Energibruk virksomhetsbygg pr. bra
1.2	Installere fornybare energiløsninger på egnede bygg	Egenprodusert fornybar energi
1.3	Øker bevisstheten om å redusere vannforbruket	Vannforbruk
1.4	Driftsoptimaliserer drikkevannettet og avløpsnettet i kommunen	Vannforbruk
1.5	Legge til rette for at innbyggere og næringsliv reduserer sin energibruk	Infomøte
Mål 2 Hemsedal gjennomfører klimavennlige og innovative innkjøp av varer og tjenester med lavt klimafotavtrykk.		
2.1	Deltar aktivt med innkjøpsamarbeid ved utarbeidelse av rammeavtaler	Tall rammeavtaler
2.2	Går tidlig i anbudsprosessen i dialog med regionens leverandører for å fremme muligheter til å møte kommunenes klima- og miljøkrav	Infoarbeid
2.3	Bruker DFØs veiledere ved anskaffelser	Kurs DFØ

Mål 3 Hemsedal reduserer klimafotavtrykket ved å ta vare på ressursene våre med sirkulære løsninger gjennom redusert materielt forbruk, ombruk, gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning		
3.1	Renoverer i stedet for å rive	Antall prosjekt
3.2	Øker grad av ombruk i kommunale anskaffelser og prosjekter	Antall prosjekt
3.3	Kjøpe brukte møbler og hvitevarer i kommunal virksomhet	Antall innkjøp
3.4	Bygg basert på lokale bygningsmaterialer og ressurser, kortreist og lokalt tilpasset	
3.4	Holde ved like bygningsmasse og ser på salg av eiendom	Antall bygg/prosjekt
3.5	Etablere returpunkter for innbyggere og fritidsbebyggelse med full kildesortering	3 returprosjekt
3.6	Øker graden av kildesortering i kommunal drift	Rapport fra Retura Val-Hall
3.7	Etterspør ombrukte masser i egne prosjekt og tar opp massehåndtering i oppstartsamtaler og i byggesøknader	Antall prosjekt
3.8	Bidrar aktivt i Ombruksuka Hallingdal	Antall arrangement
3.9	Legge til rette for at innbyggere og næringsliv omstiller seg til lavutslippssamfunnet og en sirkulær økonomi.	Informasjonsarb
Mål 4 Hemsedal reduserer utslipp fra veitrafikk gjennom økt tilrettelegging for utslippsfrie kjøretøy, kollektivtilbud, sykkel og gange		
4.1	Kjøpe/lease fossilfrie kommunale biler	Antall kjøretøy
4.2	Utvikle gang- og sykkelløsninger	Km
4.3	Har gode sykkelstativ ved alle kommunale bygg	Antall
4.4	Samordnet areal- og transportplanlegging	Sjekkliste plan
4.5	Legge til rette for og være pådriver for personbiler, busser, varebiler og tungtransport som bruker elektrisitet, biogass eller hydrogen.	Antall prosjekt
Mål 5 Hemsedal har et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser og som styrker og utvikler matproduksjonen og kulturlandskapet		
5.1	Stimulere til meir utmarksbeiting, også for å bevare kulturlandskap	
5.2	Bidra til økt bruk av lokalprodusert mat	
5.3	Vurdere bruk av biokull	
5.4	Bidra til førebyggjande arbeid for å hindre erosjon, arealavrenning og avlingsskadar	
5.5	Plassere rundballar i god avstand frå elver med omsyn flaum	
5.6	Bidra til bevissthet om kantsoner, oppbevaring av gjødsel ved vann, riktig gjødsling og beiting med tanke på avrenning til elva	
Mål 6 Hemsedal øker skogens opptak av CO₂ og reduserer omdisponering av produktiv skog og naturskog		

6.1	Har god skogskjøtsel for å øke karbonopptak og lagring samt klimatilpasning	
6.2	Etablerer og skjøtter årlig ca. 600 daa skog; foryngelse etter hogst, (planting, riktig treslag, markbereding mm) og ungsogpleier	
6.3	Økt planting/plantetetthet med fokus på klimarobust skog	
6.4	Redusere omdisponering av produktiv skog til utbyggings- og jordbruksformål, spesielt på høyproduktiv skogsmark	
6.5	Opprettholde og styrke den faglige veiledningstjenesten og nettverket for skogeierne og skogfunksjonærer i Hallingdal.	
6.6	Kartlegge naturverdier i skog gjennom MIS-kartlegging ved utarbeidelse med ny skogbruksplan	
Mål 7 Hemsedal er en trygg plass å bo og et klimarobust samfunn som er forberedt på konsekvenser av klimaendringene		
7.1	Klimatilpasser i arealplanlegging	
7.2	Øke utbygginga av blågrøne strukturer som sikrer god overvasshandtering, minimerer flomrisiko, bevarer naturmangfold og styrker folkehelsa	
7.3	Sikre god vatn- og avløpshandtering gjennom ei fornying av ledningsnettet (følge opp i hovedplaner for vann og avløp)	
7.4	Legger til rette for naturbaserte løsninger som å unngå nedbygging og bevare økosystem, for å dempe effekter av klimaendringene	
7.5	Definere risiko og tiltak knytta til reiselivets tilpassing til eit endra klima i strategiane til kommunen	
Mål 8 Vi tar vare på naturmangfoldet, bremser nedbyggingen av natur og øker opptaket og lagring av karbon		
8.1	Besøksforvaltning - Utarbeide besøksstrategi og sårbarhetsanalyse i tilknytning til sårbare område/område med mye besøk	
8.2	Samordnet areal- og transportplanlegging	
8.3	Prioritere fortetting i knutepunkt	
8.4	Hallingdal styrkar arbeidet med berekraftig reisemål gjennom destinasjonsleiinga, det vil seie samarbeidet mellom reiseliv, kommune, lag, foreiningar og organisasjonar	
8.5	Vurdere å innføre arealnøytralitet?	
Mål 9 Vi har økonomisk vekst med mindre påvirkning på miljøet og lavere utslipp av klimagasser og er pådrivere for grønne næringer		
9.1	Hemsedal styrkar arbeidet med berekraftig reisemål gjennom destinasjonsleiinga, det vil seie samarbeidet mellom reiseliv, kommune, lag, foreiningar og organisasjonar	
9.2	Har spurt Gunn	

Hemsedal kommune